

ACC. N:R M. 15803:1-6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Bernt Svensson, Glimåkra
Härad: Ö. Göinge Berättare: " " "
Socken: Glimåkra Berättarens yrke: snickarmästare
Uppteckningsår: 1963 Född år 1894 i Glimåkra

6 ornskedar och andra föremål av horn. 1-6. LMF 86
(tills. 2 st. fotou. v. neg. sid. 5-6.)

15/2 - 63

fotoga. incl. 14/5-63

Skriv endast på denna sida.

Hornskedar och andra föremål av horn.

Matskedar av trä har nog inte varit vanliga till att äta med, men deremot till att röra i kärlden med vid matlagning, detta förekommer än i dag. Slät björk var det finaste materialet för tillverkning av träskedar.

Någon tidpunkt när hornskedar började användas i dessa bygder är nog svårt att bestämma. Men från ett papper från 1863, från Mjönäs i Vånga stod det tillverkning av hornskedar 8 öre st.

Fördelen med hornskedarna var att man brände sig aldrig av maten om den var varm, men nackdelen var att då den var riktigt varm mat, så gick den riktigt puttsade utan upp och blev som vi säger på Göingska den blir rasslig, eller ojämn. Samtidigt blev den ohygienisk. Derfor användes träskedar till att röra i grytorna med.

I dessa trakter användes hornskedar på såväl bondställen som torpare en del år in på 1900 talet.

I början på 1900 talet började metallskedarna uttränga hornskedarna. Men min fader Sven Olsson använde sin hornsked ända tills han dog 1943 och den skeden tillverkades av min farfar Olof Nilsson Romperäd år 1883 och undertecknad har bevarat skeden. Far använde aldrig någon annan sked i hemmet under alla dessa åren.

Nackdelarna med metallskedarna var att innan man blev van vid dem så hade man lätt för att bränna sig i munnen, men fördelen var att de voro lättare att hålla rena och således mera hygieniska.

86

ACC. N:R M. 15803:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hornskedarna varierade mycket i såväl form som färg, då det inte förekom någon masstillverkning, så blevo formarna på skedarna mycket olika beroende på vem som tillverkade dem samt hornens formsamt även pressens form. Det varierade ganska mycket även på färgen på de olika hornen, av de ljusaste hornen blevo de bästa skedarna, de voro lättast att puttsa. Inom familjekretsen var det noga så att var och en fick sin sked. Som förut nämts så var det olika form och färg, annars satte var och en ett märke på sin sked, för min del stod det inskuret på skiften B S. och det skar Farfar dit år 1900. Skedarna förvarades i en låda i matbordet.

Ända in på 1900 talet förekom det på enstaka ställen att skedarna endast torkades på en trasa, som alltid låg tillreds i bordslådan. Arbetsfolket hadde inga egna skedar med sig, då de arbetade åt andra, der de fingo kosten på stället. Men detsmot egna knivar fällbara, /fällbossar/ på Gönska, dessa torkades alltid på byxan efter måltiden. I dessa trakter var förändringen störst omkring sekelskiftet 1900 då stenarbetare från andra trakter kommo hit, andra tider och andra sedor kan man säga det blev här i bygden från 1902 och framåt. Skohorn och fjällehorn förutom skedar var väl den största tillverkningen så var det kruthorn och snusdosor, men snusdosorna voro inte praktiska för snuset torkade fort i dem, annars tillverkades dom i olika form och storlekar.

På den tiden, ända fram till sekelskiftet 1900 slaktades även storboskapen hemma på gårdarna, så råvara fanns i varje bondgård.

Det mästa tillverkades i byggen. Men det kunde ju också hända att både Smålänningar och Västgötaknallar hadde hornsaker med sig då de kom med sina /tvägålapåsar/ på ryggen. Dessa påsar eller säckar hadde en öppning på mitten så att varorna voro uppdelade i bägge ändar av säcken så att de hadde lika stor tyngd framme och bak så vred dom säcken ett varv så var den smal och bra att ligga på axeln.

Priser har jag tyvärr inga att medela.

Tillverkare för husbehov fanns det litet här och var i byggen, men endast för husbehov och för enstaka beställningar.

Min farfar Olof Nilsson f 1822 på torpet i Romperöd, tillverkade hornsaker, men endast till husbehov, själv har jag min fars och min egen sked som farfar tillverkat av horn som fanns ibland ben som far var i Önestad och köpte opp för egen räkning under åren 1882-1885 till benstampen i Romperöd som han vid den tiden arenderade.

För dem som tillverkade saker i horn här i dessa trakter, så var det endast som bisysla.

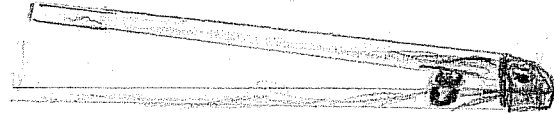
Orsaken att tillverkningen upphörde var ju mest därför att metallskedarna blevo mera ovanliga och mera hygieniska, samt då det slutades upp med slakt av storboskap hemma så var det svårare med råmaterialet.

se fotos. 6.

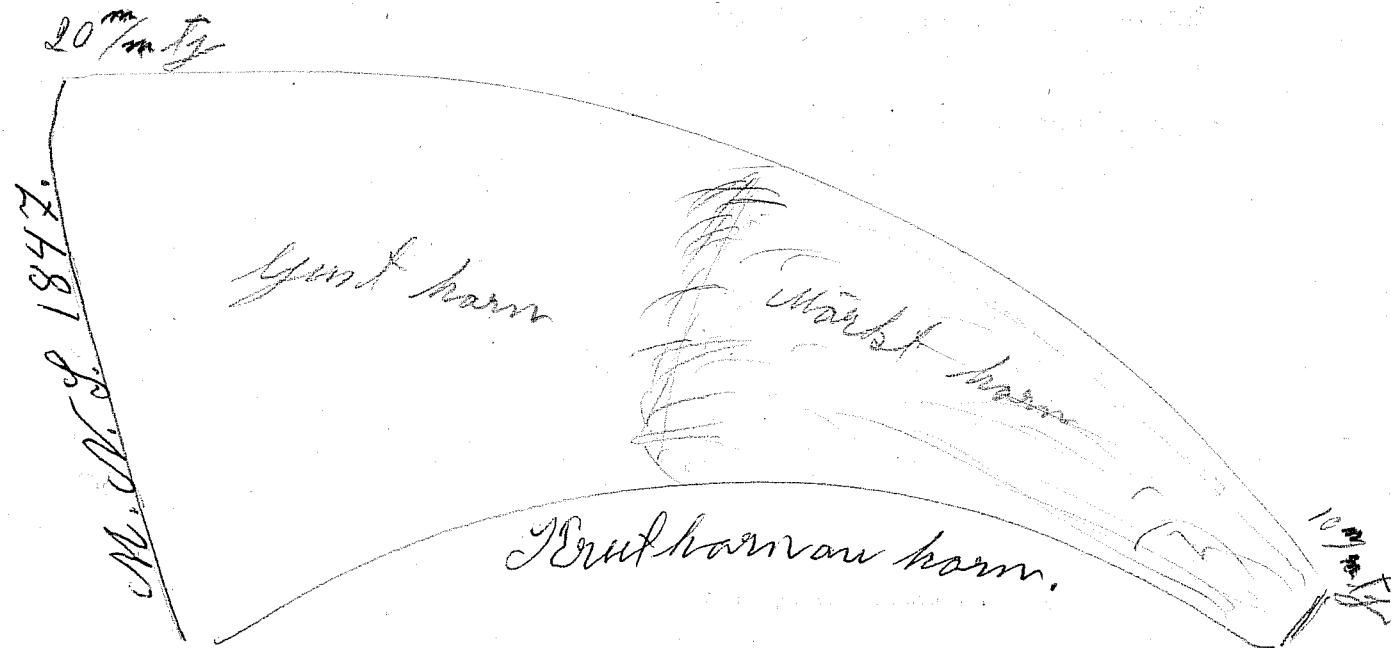
ACC. N:R M. 15803: 4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tyverr kan jag inte lämna någon fullständig beskrivning av hornsaker tillverkning, men till hornskedar sågades ämnet ut och varmdes och pressades i en form, / en sådan form fins i komunens backstuga i Bosarp och vid finputtsningen användes en vanlig brynsten. *se foto s. 5.*

Själv har jag ett kruthorn, av nedanstående form, tillverkat 1847 men tillverkaren vet jag inte vem är. Mer än initialerna M, N, S. 20 m/m tj i nedre ändan och 10 m/m i övre ändan.

M. 15803:5.

Skåne
Ö.Göinge hd.
Glimåkra sn.
uppt.år 1963

FOLKLIVSARKIVET
LUND

Här ser vi en form för tillverkning av hornskeदार,
jänte en hornskeदार. Förvaras i backstugan i Bosarp
Glimåkra.

fotogr.(u. neg.) inl. av Bernt Svensson, Glimåkra , 1963

fotogr. (u.neg.) inl. av Bernt Svensson, Glimåkra, 1963.

Skåne
Ö.Göinge hd.
Glimåkra sn.
uppt.år 1963

M. 15803:6.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

Detta är de två hornskeedarna som tillverkats av min farfader omkring 1884. Den yttersta fick jag av farfar omkring 1900 och den andra korta var fars skeed som han anvende till samtliga måltider i hemmet från 1885 till han dog 1943 och hornen till båda skeedarna har far Sven Olsson själva köpt i Önestad ett av åren 1883-85 då han var mjölnare i Rompe-röds gamla kvarn. Det stora kruthornet är daterat 1847, M, N, S okänd. Det lilla kruthornet och hagelpungen har varit i min fars ägo men tillverkaren vet vi inget om. B.S.Glimåkra